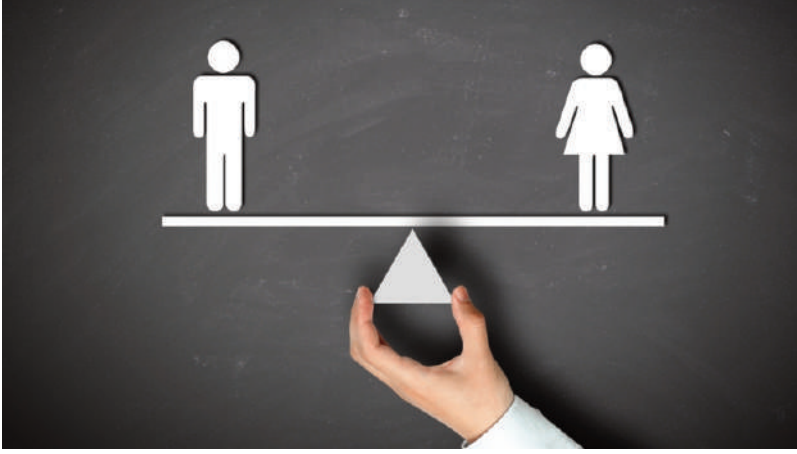

Milli və beynəlxalq müstəvidə gender bərabərliyinin təhlili: mövcüd çətinliklər və qarşıda duran vəzifələr

“Gender bərabərliyi” anlayışı cəmiyyətdə kişilərlə qadınlar arasında “de-yure” və “de-fakto” bərabərliyin təmin edilməsini, hər iki cinsə bərabər imkanların yaradılmasını ehtiva edir. Cəmiyyət üzvləri-qadınlar və kişilər - özlərinin bioloji xüsusiyyətlərinə, anatomik strukturlarına görə cins fərqliliyinə malik olsalar da, sosio-mədəni mühitdə bərabər imkanlara sahibdirlər. Bu baxımdan “Cins” termini bioloji fərqliliyi, “Gender” (və ya sosial cins) kişi və qadınların ictimai münasibətlər çərçivəsində formalaşan rol və vəzifələrini əhatə edir.

XX əsrin ortalarından həm elmi, həm hüquqi, həm də siyasi anlamda gündəmə gələn “Gender bərabərliyi” anlayışı ciddi inkişaf mərhələləri keçmiş, bərabərliyin təmin edilməsi üçün əhəmiyyətli addımlar atmışdır.

Gender stereotipləri “ümumiləşdirilmiş baxışlar və ya əvvəlcədən qavranılmış ideyalardır ki, buna əsasən fərdi şəxslər “qadınlar” və “kişilər” kimi müəyyən olunan xüsusi gender qruplarına bölünürlər.

Qadınların mövqeyi uzun tarixi bir dövr keçərək cəmiyyətin ictimai həyatında formalaşmış və inkişaf etmişdir. Lakin bu inkişaf asan əldə olunmamış, qadınlar özlərini təsdiq etmək üçün bir sıra çətinlikləri aradan qaldırmaq uğrunda mübarizə aparmışlar. Cəmiyyətdə stereotiplər bu günə gədər qadınların hüquq və azadlıqlarına təsir göstərir.

Qadınların cəmiyyətdəki rolu, zərif cinsin nümayəndələrinin azad şəkildə fəaliyyət göstərməsi, heç kəndən asılı olmadan öz hüquqlarından irəli gələn vəzifələri yerinə yetirməsi, iqtisadi, siyasi və s. hüquqlara görə kişilərlə bərabərləşdirilməsi məsələsi həmişə cəmiyyətin marağında olmuşdur.

Tarix sübut edir ki, zamanın hər bir dövründə qadın öz qabiliyyət və bacarığını göstərir. Qadınlar ta qədimdən bu günə kimi dövlət siyasətində, qanunvericilikdə, dövlətin idarə olunmasında, ailə təməlinin qurulmasında daim öz fəaliyyətləri ilə diqqət mərkəzində olmuşlar. Adları tarixə düşən qüdrətli, öz sözünü demiş qadınları saymaq bitməz. Bunlara misal olaraq Qədim Misir hökmdarı Kleopatranı, ilk müsəlman qadın hökmdarı

Dehli sultanı Raziyə Begümü, şəhzadə Diananı, Böyük Britaniya siyasətçisi baş nazir Marqaret Tetçeri, Azərbaycan mədəniyyətində, ictimai və sosial həyatında mühüm rol oynamış hökmdar qadın Xurşidbanu Natəvanı, Şərqdə ilk ərəbşünas alim Aida İmanquliyevanı, Şərqdə ilk opera yazmış qadın Şəfiqə Axundovanı, Şərqdə ilk diplomat qadın Sara xatun və başqalarını göstərmək olar.

Müasir dövrə gəldikdə isə, müstəqil dövlətimizin ali qanunları dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi üçün hüquqi müstəvidə geniş imkanlar açır. Qadınların

hüquqlarının qorunması qloballaşma prosesinin inkişafının mühüm mərhələsi kimi Azərbaycanda da hiss olunur. Dövlətimiz tərəfindən bərabərliyin bərqərar olunması üçün ciddi maneə olan gender bərabərsizliyi probleminin həlli istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, dövlətimiz 1995-ci ildə qadınlara qarşı bütün növ ayrı-seçkililiyin ləğv olunması barədə Konvensiyanı, eləcə də insan haqları üzrə əsas beynəlxalq sənədləri qəbul etmiş və onlara qoşulmuş, eləcə də 1995-ci il Konstitusiyası qadınlara qarşı siyasi, hüquqi, sosial, iqtisadi və ya psixoloji ayrı-seçkililiyin bütün formalarını aradan qaldırmışdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycanda qadınların rolunun artırılmasına və qadınlara münasibətdə dövlət siyasətinin gücləndirilməsinə dair xüsusi fərmanlar qəbul olunmuşdur. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev müvafiq siyasəti davam etdirərək, əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsinin təşəbbüskarı kimi çıxış etmişdir. Belə ki, dövlət başçısının 2006-cı ilin sonunda təsdiq etdiyi “İnsan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı” məişət zorakılığı ilə mübarizənin gücləndirilməsi, qurbanların hüquqi müdafiə vasitələri, kompensasiya, tibbi və psixoloji yardımla təmin edilməsinə dair ayrıca fəaliyyətləri nəzərdə tutur.

Bununla yanaşı, dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra demək olar ki, Azərbaycan qadın hüquqlarının qorunması üzrə bütün mühüm beynəlxalq sənədlərə qoşulmuş və mükəmməl milli qanunvericilik bazası yaradılmışdır. Hüquqi nöqtəyi-nəzərdən demək olar ki, Azərbaycanda kişi və qadınlar arasında qeyri-bərabərlik iqtisadi, sosial, eləcə də siyasi həyatın bütün sahələrində praktik olaraq aradan qaldırılmışdır. Lakin təəssüf ki, dünyanın bir çox yerində hələ də milyonlarla qadın fiziki, psixoloji, iqtisadi və cinsi zorakılıqdan əziyyət çəkir.

Məlum olduğu kimi, BMT-nin insan hüquqlarının qorunmasına dair ilk təməl sənədlərindən biri olan Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi ayrı-seçkililiyin yolverilməzliyini və qadınların da kişilərlə bərabər

hüquqlara malik olduğunu bəyan edir. Bu sənəd bir çox mühüm konfranslarda, eləcə də bir sıra ölkələrin konstitusiyalarında öz əksini tapdıqdan sonra icrası mütləq statusu qazanmışdır. Bu sənədə əsasən qadına qarşı törədilən zorakılıqla mübarizə BMT-nin qarşıya qoyduğu prioritet məsələlərdəndir.

İnsan hüquqlarının təmin olunması ilə bağlı məsələlər içərisində – gender problemləri sırasında məişət zorakılığının qarşısının alınması problemi getdikcə daha da aktuallaşır. Statistika əsasən dünyada hər üçüncü qadın həyatda bir dəfə olsa belə zorakılığın, kobud davranışın, 5 min qadın isə hər il öz ailə üzvləri tərəfindən törədilən qətlərin qurbanıdır.

Təəssüf ki, bu məsələ uzun müddət ərzində öyrənilməmiş, gizlədilmiş və məxfi saxlanılmışdır. Hətta Sokrat və Homer kimi antik müəlliflərin əsərlərində qadınlara qarşı neqativ münasibətdən söhbət açılmış, qadının kişilərə tabeçiliyinə dair müddəalar bəzi digər qədim mənbələrdə də yer almışdır.

Gender bərabərliyin təmin edilməsi sahəsində BMT-nin “Qadınlara qarşı ayrı-seçkililiyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” Konvensiyasının (CEDAW), həmçinin, Avropa Şurasının “Qadınlara qarşı zorakılıq və məişət zorakılığının qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə haqqında” Konvensiyasının (CETS No. 210) rolu böyükdür. 2007-ci ildə Hökumət demokratik cəmiyyətdə gündəlik zorakılıqla mübarizə üzrə Kompleks Proqramı təsdiq etmiş və “Qadınlara qarşı ayrı-seçkililiyin bütün formalarının aradan qaldırılması haqqında” BMT Konvensiyasının (CEDAW) milli qanunvericiliyə implementasiyası üzrə intensiv işlər görülmüşdür.

Gender bərabərliyi dedikdə – əks cinsin nümayəndələri tərəfindən qadınlara qarşı zor tətbiq edilməməsi, onların iş yerlərində seksual qısnamalara və ya alçalıcı rəftara məruz qalmaması, qadınların yüksək vəzifələrə öz gücləri ilə nail olduqları halda onlara mane olaraq həmin pillədən salmağa çalışmamaq və onların öz güclərinə nail olduqları digər nailiyyətlərə qarşı qısqanc reaksiyaların verilməməsi və s. kimi daha sadalamadığım bir çox hallar nəzərdə tutulur. Bunların əks cinsin nümayəndələri tərəfindən etik davranış normaları ilə səhv salınmaması vacib məqamlardan biridir.

Belə ki, bir çox hallarda əks cinsin nümayəndələri gender bərabərsizliyinin yalnız qadın cinsinə məxsus şəxslərə aid edilməsinə narazılıqlarını bildirirlər və iddia edirlər ki, gender bərabərsizliyindən şikayətlənən yalnız qadın cinsinə məxsus şəxslərdir.

Bu məqama nəzər yetirərək bildirmək istəyirəm ki, dünya üzrə aparılan təhlillər zamanı müəyyən edilmişdir ki, kişi cinsinə məxsus 10 şəxsdən 1-i gender bərbərsizliyinə məruz qaldığı halda, bu qadın cinsinə məxsus 5 şəxsdən 1-ni təşkil edir. Buradan da qadınlara qarşı baş vermiş ayrı-seçkililiyin kişilərə nisbətə 2 dəfə artıq olduğu müəyyən edilmişdir.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, heç bir kişi cinsinə məxsus şəxs deyə bilməz ki, “valideynlərim tərəfindən təhsil almağıma imkan verilmir, erkən yaşdan nikaha girməyə, hətta özümdən daha yaşlı insanla ailə

qurmağa məcbur edilərəm, iş yerində seksual təzyiqlərə məruz qalırəm, arvadım tərəfindən işgəncələr görürəm, ac-susuz buraxılıram, arvadımdan boşandığım halda evə qayıtmağa ailəm icazə vermir, təhsil almadığım halda heç bir yerdə iş tapa bilmirəm və ya fəhlə kimi məşqul olmağa fiziki gücüm yetmir” və s.

Gender bərabərliyi haqqında qanun – bu qanun, inter alia, gender əsaslı ayrı-seçkililiyin və seksual qısnamanın anlayışını müəyyən edir və onu qadağa edir. Bu qanun həmçinin dövlətin üzərinə gender bərabərliyini təmin etmək öhdəliyini qoyur.

Qadınların güc strukturlarında kişilərlə bərabər təmsil olunması, həmin strukturların fəaliyyətində qadınların çoxsahəli iştirakı, eləcə də münasibətlərin qarşısının alınması və həll edilməsi prosesinə yönəlmiş bütün mümkün səylərin icrasına qadınların tam cəlb edilməsi sülh və təhlükəsizliyin dəstəklənməsi və təmin edilməsi üçün çox vacibdir. Sülhün təmin edilməsi və dəstəklənməsində qadınların kişilərlə bərabər rol oynamalarına şərait yaratmaq üçün onlara siyasi və iqtisadi hüquqların verilməsi və onların qərar qəbul etmə prosesinin bütün səviyyələrində iştirakının təmin edilməsi zəruridir.

“Azərbaycan Respublikasında Gender bərabərliyi üzrə 2020-2024-cü illər üçün” Milli Fəaliyyət Planının və BMT Təhlükəsizlik Şurasının “Qadınlar, Sülh və Təhlükəsizlik üzrə 1325 sayılı Qətnaməsinin Azərbaycan Respublikasında Tətbiqinə dair 2020-2023-cü illər üçün” Milli Fəaliyyət Planının Nazirlər Kabinetinə imzaya təqdim olunması Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən təmin edilmişdir.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi Azərbaycanda qadın və kişilərin bərabər hüquq və imkan azadlıqları siyasətinin məqsəd və vəzifələri olaraq insan haqları baxımından hər iki cinsdən olanların haqlarının qorunmasını və möhkəmləndirilməsini, qadın və kişilərin bu haqlardan istifadə etməsi üçün müvafiq tədbirlərin görülməsini, idarəçilikdə və qərar qəbul etmək səviyyəsində qadın və kişilərin bərabər iştirakı üçün şəraitin yaradılmasını, demokratik təmsilçiliyin yaxşılaşdırılmasını və inkişafını, qadın və kişilərin əmək bazarında, biznesdə və maliyyə sferasında bərabər iştirakına şərait yaradılmasını, hər bir vətəndaşın iqtisadi müstəqilliyinin inkişafı üçün şəraitin yaradılmasını göstərmişdir.

Sevindirici haldır ki, dünya dövlətləri üzrə son onilliklərdə irəliləyiş olmuşdur. Belə ki, hazırda daha çox qız məktəbə gedir, daha az qız erkən nikaha məcbur edilir, daha çox qadın parlamentdə və rəhbər vəzifələrində işləyir, gender bərabərliyini inkişaf etdirmək üçün qanunlar islah olunur və s. Lakin bu qazanlara baxmayaraq, bir çox problem də qalmaqdadır. Məsələn, ayrı-seçkilik halları baş verir, qadınlar bütün siyasi liderlik səviyyələrində az təmsil olunmağa davam edirlər və 15 ilə 49 yaş arasındakı hər 5 qadın və qızdan biri fiziki və ya cinsi zorakılıq yaşadığını bildirir.

Birləşmiş Millətlərin İnkişaf Proqramı (UNDP) tərəfindən tərtib edilmiş cinsi bərabərlik üçün 5 məqsəddə qeyd edilmişdir ki, qadınlara və qızlara qarşı bütün

eyni səviyyədə təhsil almadıqda, bu onların gələcəyinə və əldə edəcəkləri fürsətlərə böyük təsir göstərir.

2. Məşğulluq bərabərliyinin olmaması - dünyada yalnız 6 ölkə qadınlara kişilərlə eyni qanuni iş hüquqlarını verir. Tədqiqatlar göstərir ki, əgər məşğulluq bərabər bir oyun sahəsinə çevrilməmişə, bu, gender bərabərsizliyinə meyilli olan digər sahələrdə müsbət domino təsiri göstərir.

3. İş bölgəsində bərabərsizlik - məşğulluqda gender bərabərsizliyinin səbəblərindən biri də iş bölgəsidir. Əksər cəmiyyətlərdə kişilərin müəyyən işlərlə məşğul olmaq üçün da-

ayrı-seçkiliklərə son qoymaq yalnız əsas insan hüquqları deyil, davamlı gələcək üçün çox vacib məsələdir. Eləcə də qadınlara və qızlara güc verilməsinin iqtisadi böyüməyə və inkişafa kömək etdiyi sübut edilmişdir. Beləliklə, Birləşmiş Millətlər İnkişaf Proqramı (UNDP) gender bərabərliyini işinin mərkəzinə çevirməklə son 20 ildə diqqətəlayiq irəliləyişlər əldə etmişdir. Buna misal olaraq, hazırda məktəblərdə 15 il əvvəllə müqayisədə daha çox qız var və əksər bölgələrdə ibtidai təhsildə gender bərabərliyinə nail olmuşdur. Lakin əmək bazarında hər zamankından daha çox qadın olmasına baxmayaraq, bəzi bölgələrdə hələ də böyük gender bərabərsizlikləri mövcuddur, belə ki, qadınlar sistemətlə olaraq kişilərlə eyni iş hüquqlarından məhrum edilmişdir. Cinsi zorakılıq və istismar, ödənişsiz qulluq və ev işlərinin qeyri-bərabər bölgüsü, eləcə də dövlət vəzifəsindəki ayrı-seçkilik bütün bunlar böyük maneələr olaraq qalır. İqlim dəyişikliyi və fəlakətlər, munaqişə və köç kimi gözlənilməz hallar qadınlar və uşaqlar üzərində nisbətən bir təsir göstərməyə davam edir. Bugün dövlət işində əvvəlkindən daha çox qadın var, lakin daha çox qadın liderin təşviqi daha böyük gender bərabərliyinə nail olmağa kömək edə bilər.

Ailə münasibətlərində qadınların məsuliyyəti kişilərə nisbətən daha ağırdır, belə ki, evin qayğısını daha çox qadınlar çəkirlər, bununla belə onlar həyatlarını yalnız evlə bağlamaq istəmirlər, hər bir uşağın savadlı, dünyagörüşlü və dövlət üçün daha faydalı işçi qüvvəsi olmağında onun valideynlərinin rolu böyükdür.

Bəs cinslər arasındakı uçuruma səbəb olan nədir? Belə ki, dünya üzrə aparılan təhlillər zamanı gender bərabərsizliyinin 8 səbəbi kimi aşağıdakılar müəyyən edilmişdir:

1. Təhsil almaq hüququnun məhdudlaşdırılması - dünyada qadınlar hələ də kişilərə nisbətən daha az təhsil əldə edirlər. Belə ki, 15-24 yaş arası gənc qadınlar ibtidai təhsili bitirə bilmir, qeyd edilən qrup isə təhsili bitirməyən insanların 58% -ni təşkil edir. Dünyadakı bütün savadsız insanlardan $\frac{2}{3}$ qadındır. Qızlar oğlanlarla

ha yaxşı təchiz edildiklərinə inanan bir inanc var. Çox vaxt ən yaxşı maaş verən iş yerləri bunlardır. Bu ayrı-seçkilik qadınlar üçün daha aşağı gəlirlə nəticələnir. Qadınlar da ödənişsiz əmək üçün əsas məsuliyyəti öz üzərlərinə götürürlər, belə ki, ödənişli işçi qüvvəsində iştirak etdikləri halda, heç vaxt maddi cəhətdən tanınmayan əlavə işlərə sahib olurlar.

4. Qanuni müdafiənin olmaması - Dünya Bankının araşdırmasına görə, bir milyardan çox qadının ailə cinsi zorakılığa və ya iqtisadi zorakılığa qarşı qanuni müdafiəsi yoxdur. Hər ikisi də qadınların inkişaf etmək və sərbəst yaşamaq qabiliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Bir çox ölkədə iş yerində, məktəbdə və ictimai yerlərdə təcavüzə qarşı qanuni müdafiənin olmaması da mövcuddur. Bu yerlər təhlükəli hala gəlir və qorunma olmadan qadınlar tez-tez güzəştə gedən və hədəflərini məhdudlaşdıran qərarlar qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar.

5. Zəif tibbi yardım - qadınlar ümumiyyətlə kişilərə nisbətən daha aşağı keyfiyyətli tibbi yardım alırlar. Bu, daha çox qadının yoxsulluq içində olması ilə nəticələnən təhsil və iş imkanlarının çatışmazlığı kimi digər gender bərabərsizliyi səbəbləri ilə əlaqələndirilir. Belə ki, onların yaxşı bir səhiyyə xidməti ala biləcəkləri ehtimalı daha azdır.

6. Siyasi təmsilçiliyin olmaması - dünya üzrə 2019-cu ilin əvvəlindəki bütün milli parlamentlərdən yerlərin yalnız 24,3% -ni qadınlar tutdu. 2019-cu ilin iyun ayından etibarən 11 Dövlət Başçısı qadın idi. İllərdir bu sahədə irəliləməyə baxmayaraq, qadınlar hələ də hökumətdə və siyasi proseslərdə çox az təmsil olunurlar. Bu o deməkdir ki, qadın siyasətçilərin gündəmə gətirdiyi bəzi məsələlərə - valideyn məzuniyyəti və uşaq baxımı, təqaüdlər, gender bərabərliyi qanunları və gender əsaslı zorakılıq - ümumiyyətlə laqeyd qalır.

7. İrqiçilik - irqiçilikdən danışmadan gender bərabərsizliyindən danışmaq mümkün olmazdı. Professor Sally Kitchin dediyinə görə, Virjiniadakı Avropalı köçkünləri işi icra edən qadının irqinə əsasən hansı işin vergiyə cəlb olunacağına qərar verirdilər.

8 . İctimai düşüncə - bu siyahıda göstərilən digər səbəblərdən daha az hiss olunur, lakin cəmiyyətin ümumi düşüncəsi gender bərabərsizliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Cəmiyyətin kişilərlə qadınların arasındakı fərqləri və dəyərləri necə təyin etməsi istər məşğulluq, istər hüquq sistemi və ya səhiyyə olsun, hər sahədə əsas rol oynayır. Cinsiyətə olan inanclar dərinləşir, qanunlar və struktur dəyişiklikləri sayəsində irəliləyiş əldə olunsa da, böyük dəyişikliklər sonrasındakı əksər hallarda geri çəkilmə olur.

Beləliklə, dünya üzrə aparılan təhlillər zamanı gender bərabərliyi üzrə aparılmalı olan əsas istiqamətlər kimi təhsil sistemində qadın və kişilərin bərabər iştirakına şərait yaradılması, qız və oğlanların təhsil alması üçün sosial stereotiplərin möhkəmləndirilməsi və bərabər təhsil almaq imkanlarının saxlanması tədbirlərinin görülməsi, cəmiyyətdə cinsi bərabərlik ideyalarının yayılması üçün bir mexanizm kimi təhsil sisteminin inkişafı, həm qadınlar, həm də kişilər üçün peşə fəaliyyəti ilə ailə həyatının harmonik və səmərəli şəkildə uzlaşdırılmasına kömək etdirməsi göstərilmişdir.

Xüsusilə yeniyetmə qızlar üçün UNICEF, sahibkarlar, novatorlar və liderlər olaraq iqtisadi imkanlarını artırmaq üçün bacarıqların artırılmasına investisiya qoymuş, qızların fərdi şərtlərinə uyğun bir zamanda və hər yerdə öyrənmə mühtələri təmin etməyə diqqət ayırmış, əlil qızlar üçün köməkçi texnologiyalar, rəqəmsal platformaların, peşə təhsili və şagirdlik sahələrinin genişləndirilməsi üzərində də işləmiş, qızların təhsildən işə düzələn yolunu dəstəkləmək, öyrənmək imkanlarından daha çox şey tələb etmiş və qızların məktəbdə və xaricində hər cür şiddətdən qorunmasını tələb etmişdir.

Dünya üzrə gender bərabərsizliyinə səbəb olan faktorlar arasında korrupsiya faktları da vardır. Belə ki, Nelson Mandela Universitetinin kansleri və Birləşmiş Millətlər İnkişaf Proqramının (UNDP) Demokratik idarəetmə qrupunun keçmiş direktoru Geraldine Fraser – Molekete bildirmişdir ki “Korrupsiya aşağı səviyyəli qadınların gücləndirilməsinə və hər hansı məsələlərdə sərbəst iştirakına mənfi təsir göstərir. Ailələrin əsas qayğısını çəkən qadınlar uşaqlarını məktəbə yazdıran zaman, eləcə də ailə üzvlərinə qarşı fiziki istismarı pisləyəndə, dövlət tərəfindən verilən proqramlarda iştirak etmək istədikdə korrupsiya ilə qarşılaşırlar”.

Belə ki, korrupsiya dövlət qurumlarına olan inamı azaldır, qanunun aliliyinə xələl gətirir, nəzarət və tarazlıq sistemini pozur. Korrupsiya, insan hüquqları pozuntuları, zorakı ekstremizm, cəzasızlıq, insan alveri və qanunsuz maliyyə axınları arasındakı əlaqələr dəfələrlə BMT Təhlükəsizlik Şurası və Baş Assambleyası tərəfindən davamlı inkişafa, sülhə və təhlükəsizliyə nail olmaq üçün ciddi problemlər kimi qəbul edilmişdir. Həmçinin korrupsiya ədalət mühakimə sistemini zəiflədir, məhz bu səbəbdən insanlar (daha çox qadınlar) qoruna və müdafiə ala bilmirlər. Eləcə də korrupsiya bərabərsizliyi daha da artırır və həssas qrupların bütün səviyyələrində qərar qəbul etmə proseslərində iştirakını və təmsil olunmasını məhdudlaşdırır.

Qeyd olunan müddəalarla yanaşı, gender bərabərliyində baş vermiş insan hüquq pozuntularını daha aydın Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin müvafiq qərarlarında görmək olar. Belə ki, “Opuz Türkiyəyə qarşı” işdə ərizəçi və onun anası ərizəçinin əri və qayınatası tərəfindən məişət zorakılığına məruz qalmaları barədə (pulun tələb edilməsi, döyülmə və öldürülməklə hədələmə) müvafiq hüquq mühafizə orqanlarına müraciət edirlər. İlk dəfə ərizəçi zorakılıqla bağlı 10 aprel 1995-ci il tarixdə yerli hüquq mühafizə orqanlarına müraciət edərkən, ona qarşı törədilmiş zorakılığı sübut edən tibbi rəyləri də ərizəyə əlavə edib. Ərizə əsasında araşdırmaya başlanılsa da, ərizəçi və onun anası şikayətlərini geri götürdüklərinə görə məhkəmə tərəfindən işə xitam verilib. Ölümlə hədələmə ittihamı ilə bağlı aparılan iş üzrə isə təqsirləndirilən şəxslər yetərli sübut olmadığı səbəbi əsasında bəraət almağa müvəffəq olublar. Ərizəçi ikinci dəfə döyüldükdən sonra (tibbi rəyə görə xəsarətlər həyat üçün təhlükə yaradırdı) iş üzrə cinayət işi açılıb və ərizəçinin əri barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilib. Lakin ərizəçinin sağaldığını və hüquq pozuntusunun xarakterini nəzərə almaqla məhkəmə tərəfindən həbs qətimkan tədbiri ləğv edilib və ərizəçinin əri azadlığa buraxılıb. Müəyyən müddət sonra ərizəçi şikayətini geri götürdüyünə görə iş üzrə icraata məhkəmə tərəfindən xitam verilib. Üçüncü dəfə ərizəçi və onun anası daha ağır məişət zorakılığına məruz qalıblar. Nəticədə ərizəçi, onun anası və ərizəçinin əri bir birinə bıçaqla xəsarət yetiriblər. Lakin prokuror bu qənaətə gəlib ki, cinayət təqibinə başlamaq üçün kifayət qədər sübut yoxdur. Bundan sonra ərizəçinin əri avtomobili ərizəçinin və onun anasının üstünə sürüb. Tibb müəssisəsi tərəfindən müəyyən edilib ki, ərizəçinin anası həyatı üçün təhlükə yaradan xəsarət alıb. Ərizəçinin əri barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilsə də, o, bu dəfə də müəyyən müddət sonra azad edilib. Nəticədə ərizəçinin əri üç ay müddətinə həbs və cərimə cəzalarına məhkum edilib, həbs cəzası sonradan cərimə ilə əvəz olunub. Bir müddət sonra ərizəçinin əri ona yeddi bıçaq zərbəsi vuraraq onu yaralayıb. Lakin ərizəçinin əri nəticədə sadəcə cərimə cəzasına məhkum edilib. Bundan sonra da ərizəçinin əri ərizəçini və onun anasını təhdid edib, sonunda isə ərizəçinin əri atəş açaraq ərizəçinin anasını öldürüb. Hətta ərizəçinin əri törətdiyi cinayətə görə yerli məhkəmə tərəfindən 15 il 10 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilsə də, hökmün qüvvəyə minməsinə qədər sonuncunun azadlıqda qalması barədə qərar qəbul edilib. Belə olan hala ərizəçi artıq keçmiş əri tərəfindən yenidən təhdidlərə məruz qaldığından yetərli müdafiənin təmin edilməsi üçün müvafiq orqana müraciət etmək məcburiyyətində qalıb.

Bəs burada ərizəçinin hansı hüquqları pozulub sualına cavab olaraq Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin qərarını qeyd edək. Belə ki, ərizəçi Məhkəməyə onun və anasının Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 2, 3, 6, 13, 2 və 3-cü maddələri ilə birgə götürməklə 14-cü maddənin pozuntusu ilə bağlı ərizə ilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət

edib. Məhkəmə qərara alıb ki, ərizəçinin anasının qətlə yetirilməsi ilə bağlı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin (Yaşama hüququ) və aidiyyəti dövlət orqanları tərəfindən iddiaçının həyat və sağlamlığının qorunması üçün zəruri tədbirlərin görülməməsi ilə bağlı Konvensiyanın 3-cü maddəsinin (qeyri-insani və ya alçaldıcı rəftarın qadağan edilməsi) pozulması baş vermişdir. Həmçinin, Türkiyə hökuməti məişət zorakılığı ilə bağlı əməllərin törədilməsinə görə cəzalandırma və qurbanların qorunması üçün hüquqi mexanizmin yaradılması və tətbiq edilməsini təmin etmədiyi müəyyən edilmişdir. Dövlət orqanları hətta mövcud müdafiə tədbirlərindən belə istifadə etməyib və şikayətlər üzrə işlərin icraatına “ailədaxili məsələsi” hesab edərək və şikayətlərin hansı səbəblərdən geri götürülməsini araşdırmadan xitam verilməsinə qərar veriblər. Ərizələrin şikayətçilər tərəfindən geri götürülmə-götürülməməsindən asılı olmayaraq, cinayət işlərinin (cinayət icraatı) qaldırılmasına imkan verən hüquqi mexanizm mövcud olmalıdır. Məhkəmə həmçinin məişət zorakılığı ilə bağlı işdə ilk dəfə olaraq - Konvensiyanın 14-cü maddəsinin (ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi) 2-ci və 3-cü maddələri ilə birlikdə pozulduğu qənaətinə gəlib: həmçinin qeyd edilir ki, məişət zorakılığı hallarına əsasən qadınların məruz qaldığı və Türkiyənin ədalət mühakiməsi sistemində ayrı-seçkilik yaradan passivlik məişət zorakılığı ilə bağlı halların daha çox artmasına zəmin yaradır. Ərizəçinin və anasının məruz qaldıqları zorakılıq buna görə də gender əsaslı və qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyə səbəb olan hüquq pozuntusu hesab edilə bilər. Türkiyə hökumətinin son illərdə həyata keçirdiyi islahatlara baxmayaraq, ərizəçinin işində olduğu kimi, ədalət mühakiməsi (məhkəmə) sisteminin ümumi passivliyi və təcavüzkarların cəzasızlıq mühitindən yararlanması, hakimiyyət orqanları tərəfindən məişət zorakılığına qarşı mübarizə tədbirlərinin görülməsini təmin etmək üçün yetərsiz olduğunu göstərir.

Eyni zamanda “Kontrova Slovakiyaya qarşı” (31 may 2007-ci il) işinə də nəzər salsaq görmək olar ki, burada da dövlət orqanlarının vəzifəli şəxslərinin ayrı-seçkilik prinsipini əsas götürmələri nəticəsində qadınların və uşaqların hüquqları pozulmuşdur.

Həmin məhkəmə işi üzrə 2 noyabr 2002-ci il tarixində ərizəçi (iddiaçı) əri tərəfindən zorakılığa məruz qaldığına və elektrik kabeli ilə döyüldüyünə görə cinayət işinin qaldırılması üçün şikayət etdi. Daha sonra ərinin müşayiəti ilə cinayət işi ilə bağlı şikayət ərizəsini geri götürməyə çalışdı. Nəticə etibarilə o, öz şikayət ərizəsini dəyişdirərək ərinin ona qarşı iddia edilən hərəkətləri heç bir tədbir görülməsini tələb etməyən xırda qanun pozuntusu kimi dəyərləndirdi. 31 dekabr 2002-ci ildə onun əri 1997-ci il və 2001-ci il təvəllüdlü qızını və oğlunu odlu silahla qətlə yetirdi. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi qarşısında ərizəçi ərinin təhqiredici və təhdidedici davranışından məlumatlı olan polis onun uşaqlarının həyatının qorunmasının təmin edilməsi üçün lazımi tədbirlərin görmədiyini iddia etdi və daha sonra təzminat alınmasının mümkün olmadığı barədə şikayət etdi. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi

hakimiyyət orqanlarının ərizəçinin uşaqlarının həyatlarının qorunması üçün zəruri addımların atılmaması ilə bağlı Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 2-ci maddəsinin (yaşamaq hüququ) pozulması faktını müəyyən etmişdir. Ərizəçinin 2002-ci ilin noyabr tarixli cinayət barədə şikayət ərizəsi və 2002-ci ilin dekabr tarixində polisə telefon zənglərini nəzərə alaraq, məhkəmə qeyd etmişdir ki, onun ailəsindəki vəziyyət barədə yerli polis məlumatlı olub. Buna cavab olaraq, qüvvədə olan qanuna əsasən, polis aşağıdakı zəruri tədbirləri görməyə borclu idi: şikayətçinin cinayət barədə müraciətini qeydə almaq, şikayətçinin əri barədə təxirəsalınmaz zəruri istintaq və cinayət-prosessual tədbirləri həyata keçirmək, fəvqəladə çağırışların müvafiq qaydada qeydə alınması və növbətçi hissədə növbəni təvhit alan polis həmkarlarını vəziyyət barədə məlumatlandırmaq və şikayətçinin ərinin odlu silaha sahib olması və bu silahdan istifadə etməklə hədələmə iddiası ilə bağlı zəruri tədbirlər görmək. Buna baxmayaraq, bu işdə iştirak edən polis əməkdaşlarından biri törədilmiş cinayət hərəkətinin cinayət tərkibi olmayan və heç bir tədbir görülməsini tələb etməyən xırda qanun pozuntusu kimi xarakterizə olunması üçün hətta şikayətçiyə və onun ərinə 2002-ci ilin noyabrında baş vermiş cinayət barədə iddia ərizəsinin dəyişdirilməsində köməklik göstərmişdir. Nəticədə, polis vəzifə borclarının lazımcasına yerinə yetirməməsi ucbatından bilavasitə ərizəçinin uşaqlarının həyatlarının itirilməsi faktı yerli məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş və Slovakiya hökuməti tərəfindən etiraf edilmişdir. Əlavə olaraq, məhkəmə Konvensiyanın 13-cü maddəsinin pozulduğunu müəyyən etmişdir (effektiv hüquqi müdafiənin təmin edilməsi) belə ki, dəymiş mənəvi zərərə görə təzminatın alınması üçün ərizəçi məhkəməyə müraciət etmə imkanına malik olmalı idi, lakin bu cür hüquqi müdafiə vasitəsi şikayətçi üçün təmin edilmədi.

Bundan başqa dövlət orqanlarının vəzifəli şəxslərinin vəzifələrindən sui-istifadə etməklə gender bərabərliyində ayrı-seçkiliyə yol vermələrinin və ədalət mühakimələrində yol verilən qeyri-obyektiv araşdırmaların nəticəsi olaraq yuxarıda göstərilən misallara əlavə kimi “Branko Tomaşiç və Digərləri Xorvatiyaya qarşı” (15 yanvar 2009), “Durmaz Türkiyəyə qarşı” (13 noyabr 2014-ci il), “Civek Türkiyəyə qarşı” (23 fevral 2016-cı il), “Talpis İtaliya hökumətinə qarşı” (2 mart 2017-ci il), “E.M. Rumıniyaya qarşı” ((43994/05 sayılı) 30 oktyabr 2012-ci il) və “Bevacqua və S. Bolqarıstana qarşı” (12 iyun 2008-ci il) məhkəmə işlərini göstərmək olar.

Yuxarıda qeyd edilən məhkəmə işlərindən göründüyü kimi bir çox dövlət orqanlarına edilən şikayətlərin gizlədilməsi və onlara biganə yanaşılması nəticəsində əksər hallarda hadisələrin ölümlə nəticələnməsi müəyyən edilmişdir. Xüsusən də “Talpis İtaliya hökumətinə qarşı” işində İtaliyanın hakimiyyət orqanları ərizəçinin şikayətinə müvafiq qaydada baxılmaması və təxirəsalınmaz zəruri qoruma tədbirlərinin görülməməsi ərizəçinin oğlunun ölümünə və anasının ölümünə cəhdlə nəticələnən zorakılıq əməlinin baş verməsinə səbəb olmuş və bununla da cəzasızlıq mühiti yaratmışlar.

Buna görə də hakimiyyət orqanları iş üzrə sözügedən şəxslərin həyatlarının qorunması ilə bağlı dövlətin rəsmi öhdəliyinin yerinə yetirilməsini təmin edə bilməmişlər. Burada Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi həmçinin müəyyən etmişdir ki, hakimiyyət orqanları tərəfindən ərizəçinin məişət zorakılığı aktlarından qorunmasını təmin etməklə bağlı dövlətin rəsmi öhdəliyinin yerinə yetirilməməsi nəticəsində Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 2-ci və 3-cü maddələri ilə birlikdə 14-cü maddəsinin (ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi) pozulduğunu müəyyən edilmişdir.

Yuxarıda göstərilən misallardan da göründüyü kimi bir çox ölkədə qadın hüquqları qorunmur və qadınlara qanun qarşısında ədalətsiz davranılır. Bu xüsusilə evlilik və boşanma, təcavüz və zina iddiaları, insan alveri, mülkiyyət hüquqları, maliyyə müstəqilliyi və digər məsələlərdə narahatlıq doğurur. Korrupsiyalaşmış hüquq-mühafizə sistemləri qadınların hüquqlarının qorunması və inkişaf etdirilməsini qanunlardan sui-istifadə etməklə pozurlar. Bu cür kontekstdə qadınlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hüquqlardan istifadə etmək imkanından məhrum olurlar və öz hüquqları uğrunda mübarizə apara bilmirlər.

Bəs gender bərabərsizliyi nəticəsində yaranmış qadın zorakılığının, məişət zorakılığının və qadınlara qarşı diskriminasiyanın qarşısını almaq üçün hansı addımlar atılmalıdır?

İlk növbədə istənilən sosial problemə dair davamlı və sisteməlik şəkildə dəlillər və statistik məlumatların əldə edilməsi çox vacibdir. Eyni zamanda dəlillər və statistik rəqəmlərin toplanması ilə yanaşı geniş miqyaslı və sisteməlik şəkildə aparılan maarifləndirmə və məlumatlandırma tədbirlərinə də böyük ehtiyac var. Qadınlara qarşı zorakılıq və ayrı-seçkiliyin yayılma miqyası, təzahür formaları və əhalinin bu baxımdan istifadə etdiyi öhdəsindən gəlmə strategiyaları və ehtiyacları müəyyən edilməlidir ki, bütün strateji müdaxilələr məhz bu tələb və ehtiyacları uyğun şəkildə tərtib edilsin. Belə ki, erkən nikah halları, rəsmi nikah qeydiyyatının olmaması, tərəflərin təhsil səviyyəsinin aşağı olması qadınlara qarşı zorakılıq və ayrı-seçkiliyin yayılmasını yaradan hallardan yalnız bir neçəsidir. 2016-cı ildə gender münasibətlərinin dinamikasına dair keçirilən tədqiqatın nəticələrinə əsasən təxminən hər üç kişidən biri (kişilərin 32,5%-i) fiziki zorakılıq hallarını törətdiyini və qadınların 32,1%-i bu növ zorakılığa məruz qaldığını bildirib.

Lakin təəssüflər olsun ki, bir çox hallarda bəzi statistik rəqəmlərə nəzər saldıqda həmin rəqəmlərin təhrif olunduğu müəyyən edilir. Məhz buna görə də dəqiq rəqəmlərin çıxarılması və monitorinq sisteminin tətbiq edilməsinə ehtiyac var ki, bu sahədə nəzarətedici funksiyaları həyata keçirmək mümkün olsun. Bununla da dövlətlər üzərinə götürdükleri öhdəlikləri yerinə yetirərək belə hallara nəzarət etməklə insan hüquqlarının pozulması halları aradan qaldırılır və gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nail olunur.

Həmçinin qadınların iş tapa bilmək imkanlarını çoxaltmaq və qadın sahibkarlığını lazımi dəstəklə təmin

etməklə yanaşı qadınların iqtisadi cəhətdən təhlükəsizliyinin artırılması tələb edir ki, sosial müdafiə sistemi qadınları və onların ailələrini gözlənilməz iqtisadi şoklardan qorumağa adekvat müdafiə tədbirləri təqdim edə bilsin.

Bu problemlərə müraciət edilməsi mürəkkəb prosesdir və qadınların produktiv və reproduktiv rolunu tanıyaraq bu işdə onlara yardım edən hərtərəfli yanaşma tələb edir. Əgər qadınların ödənişli əməyə cəlb edilə bilmələri üçün şərait olmalıdırsa, qadınlar üçün yeni imkanlar yaradılması və məşğulluq üzrə müvafiq təlim proqramlarının tətbiq edilməsindən əlavə, kənd və şəhər yerlərində imkan daxilində uşaqlara qayğı göstərilməsinin təmin edilməsi, təhsil və səhiyyədə ictimai əsaslarla birgə xidmətlərdən istifadə edilməsi çox əhəmiyyətlidir. Qadınların iqtisadi resurslardan istifadə edə bilmələrini asanlaşdırmaq, onların kiçik və orta müəssisələrdə iştirakını artırmaq üçün onları dəstəkləyən mühitin (məsələn, biznesi inkişaf etdirməyə xidmət edən məsləhətxanalar, təlim kursları, bazara çıxış) təmin edilməsi, qadınların bərabər hüquqlarla iş düzəlmə imkanlarını müəyyənləşdirən və onu müdafiə edən qanunvericiliyin (eləcə də cinsi zəmində qadınlar üçün çətinlik törədilməsi və işə götürərkən ayrı-seçkiliyə yol verilməsi əleyhinə hüquqi müdafiə tədbirləri) olması, qadınların mülki xidmətlərdə sürətlə irəliləyən çəkilmələrini təmin edən siyasət aparılması qadınların imkanlarını genişləndirmək və onları müdafiə etmək üçün istifadə edilən yollardan bəziləridir. Bütün bu şərtlərin mərkəzində formal və qeyri-formal sektorların gender baxımından daha yaxşı qiymətləndirilməsinə ehtiyac (xüsusilə də sosial xidmətlərin azaldığı bir şəraitdə), eləcə də qadınların kənd təsərrüfatında rol və iştirak faizi durur.

Eyni zamanda, qadınların əmlakdan bərabər surətdə yararlanmaq hüququ təkcə bu bərabərliyi təmin edən qanunvericiliyin həyata keçirilməsi ilə deyil, həm də dövlət sektorunda və şəxsi sektorda, eləcə də vətəndaş cəmiyyətində bu hüquqlar barədə məlumatlandırma işi aparmaq yolu ilə təsdiqlənməlidir. Effektiv hüquqi strukturların öz yerində olmasının və bu strukturların qadınlara qarşı zorakılığa və qadın alverinə qarşı mübarizəyə yönəldilməsinin təmin edilməsi qadınların üzləşdiyi fiziki təhlükələrin səviyyəsinin aşağı endirilməsi üçün əsas şərtidir.

Belə ki, hər sahədə maarifləndirici tədbirlərin müntəmadi olaraq həyata keçirilməsi təmin edilməlidir. Xüsusilə məişət zorakılığı məsələlərində bütün aidiyyəti sahələrdə - səhiyyə, hüquq-mühafizə, ədliyyə, sosial müdafiə və s. sahələr üzrə müvafiq tədbirlərin müntəmadi olaraq həyata keçirilməsi zəruridir. Burada ən önəmli məsələlərdən biri də məişət zorakılığından zərərçəkmişlərə sığınacaqların yaradılması və bu sahədə nəzarətedici funksiyaların həyata keçirilməsidir.

Məsələn, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə və "Ailədən-ailəyə" aksiyası çərçivəsində yaşayış yerini müvəqqəti tərk edən və müvafiq yardıma ehtiyacı olan 341 ailənin mahiyyəti üzrə sanitariya qovşaq problemi,

kompensasiya alması, müvəqqəti sığınacaqda təmin olunması, ərzaq, isti geyimlər, yataq dəstləri, gigiyenik vasitələr, uşaq bezləri, vitaminlər, qrip əleyhinə dərman preparatları, qızdırıcı vasitələr, dezinfeksiyaedici məhsullar, azyaşlı uşaqların mərkəzdəki loqopedik, inkişafetdirici məşğələyə cəlb olunması və psixoloji dəstək ilə təmin olunmasına köməklik göstərilmişdir.

“Azərbaycan Respublikasında məişət zorakılığı ilə mübarizəyə dair 2020-2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” Məişət zorakılığının qarşısının alınması istiqamətində görülən işlərin səmərəliliyini artırmaq üçün qabaqlayıcı tədbirlərin gücləndirilməsi, zorakılıqdan zərər çəkmiş şəxslərə təxirəsalınmaz və hərtərəfli yardım göstərilməsi və bu məqsədlə beynəlxalq standartlara uyğun müvafiq infrastrukturun yaradılması, məişət zorakılığı ilə mübarizə sahəsində dövlət orqanlarının (qurumlarının) potensialının artırılması və qeyri-hökumət təşkilatlarının dəstəklənməsi uzunmüddətli və kompleks yanaşma tələb edir. Ölkədə məişət zorakılığının qarşısının alınması üzrə tədbirlərin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, ailələrin möhkəmləndirilməsi nəminə onların vaxtında və hərtərəfli yardımla təmin edilməsi, məişət zorakılığı ilə mübarizə sahəsində normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi və səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasında məişət zorakılığı ilə mübarizəyə dair 2020-2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 27 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Milli Fəaliyyət Planında məişət zorakılığı ilə mübarizə sahəsində normativ hüquqi bazanın beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması, məişət zorakılığının qarşısının alınması və onunla mübarizə sahəsində məlumatlandırma və maarifləndirmə tədbirlərinin təşviqi, məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərin aşkarlanması və erkən identifikasiyası, məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərin müasir standartlara uyğun yardım xidmətləri ilə təmin olunması, məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərin səmərəli müdafiəsi sisteminin formalaşdırılması istiqamətlərində tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Sənəddə zərər çəkmiş şəxslərin müdafiəsi üzrə qurumlararası əlaqələndirmə mexanizminin yaradılması, mütəxəssislərin hazırlanması, bu sahədə məhkəmə təcrübəsinin təhlili və tövsiyələrin hazırlanması, xüsusilə də yardım mərkəzlərinin, 24 saat, 7 gün açıq olan ödənişsiz qaynar xətt xidmətinin təşkili kimi tədbirlərin planlaşdırılması vacib əhəmiyyət daşıyır. Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi zamanı beynəlxalq təşkilatlarla, eləcə də qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı əməkdaşlığın genişləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla belə, Komitə, həmçinin Göyçay rayonunda “Kənd qadınlarının mikro sahibkarlığına dəstək” layihəsini həyata keçirmişdir. Layihənin məqsədi kənd qadınlarının istisadi və sosial imkanlarının artırılmasına dəstək göstərməkdir. Layihə çərçivəsində Göyçay rayonunda Qadın Resurs Mərkəzi yaradılmış, qadınların məşğulluğunun təmin olunması və ev təsərrüfatlarının inkişafı məqsədilə 28 qadına fəaliyyət istiqamətlərinə

uyğun olaraq maddi-texniki dəstək (mal və materiallar, avadanlıqlar, mebel, aksesuarlar və s.) göstərilmişdir. 2020-ci ilin noyabr-dekabr aylarında layihəyə cəlb olunan qadınların iştirakı ilə qadınlar arasında şəbəkənin yaradılması, gender, insan hüquqları, özünü təqdim etmə bacarıqları, maliyyə savadlılığı, biznesin təşkili, idarə edilməsi və liderlik haqqında biliklərin artırılması, eyni zamanda onların ictimai fəallığının artırılması məqsədilə Göyçay rayonunda “Gender və insan hüquqları”, “Özünü təqdim etmə bacarıqları” “Liderlik”, “Məişət zorakılığı və erkən nikah”, “Maliyyə savadlılığı”, “Biznesin təşkili və idarə edilməsi” mövzusunda təlimlər keçirilmişdir.

Bir çox ölkələrdə gender bərabərsizliyi qadınların müxtəlif orqanlarda siyasi iştirakına və təmsil olunmasına mane olur. Məsələn, qadınların bir ölkənin hakimiyyətində və siyasi sistemində qərar qəbul etmə proseslərində iştirakı məhduddadır. Dünyada qadınlar dünya əhalisinin yarısından çoxunu təmsil etsə də, milli parlamentlərdəki bütün yerlərin yalnız 23,6%-nə sahibdirlər. Siyasi iştirak və təmsilçilikdən kənarlaşdırıldıqda gender bərabərsizliyi güclənir.

Digər dövlətlərlə müqayisədə Azərbaycanda 2020-ci ilin əvvəlinə ölkə əhalisinin ümumi sayının 50,1 faizini qadınlar təşkil etmişdir. Azərbaycan qadınları ölkənin sosial-iqtisadi həyatında fəal iştirak etməklə onların məşğul əhalinin ümumi sayındakı xüsusi çəkisi ilkin məlumatlara əsasən 48,2 faiz təşkil edir. Ölkənin ümumi təhsil müəssisələrində müəllimlərin 80,7 faizi, orta ixtisas təhsil müəssisələrində 78,9 faizi, ali təhsil müəssisələrində 54,7 faizi, həkimlərin isə 66 faizi qadınlardır. Ümumi təhsil müəssisələrində təhsilənlərin 46,7 faizi, orta ixtisas təhsil müəssisələrində oxuyanların 64,1 faizi, ali təhsil müəssisələrinin tələbələrinin 48,8 faizi qızlardır. 2020-ci ildə Milli Məclisin VI çağırışında 22 qadın mandat əldə edib.

Bundan başqa elmi işçilərin 58,2 faizini qadınlar təşkil edir. Son 10 ildə onlardan elmlər doktoru elmi dərəcəsi olanların sayı 2,5 dəfə, fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi olanların sayı isə 2,2 dəfə artıb. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvlərindən 8-i, müxbir üzvlərindən isə 11-i qadındır. Dövlət qulluğunda çalışanlar arasında qadınların xüsusi çəkisi 28,5 faiz, sahibkarlar arasında isə 21,7 faizdir. Bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olanların 42,6 faizi qadınlardır. Beləliklə, Azərbaycan qadınları ölkənin həm sosial-iqtisadi, həm də ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edirlər.

Həmçinin prokurorluq orqanlarına da nəzər salsaq son illərdə keçirilən müsabiqələrdə qulluğa qəbul edilən qadınların sayında artım müşahidə edilmiş, xüsusilə də 2020-ci il qadınların məhz bu orqanda ilk dəfə olaraq rəhbər vəzifələrə çəkilmələri ilə yadda qalmışdır.

Günay Süleymanova,
Abşeron rayon prokurorluğuna ezam olunmuş
Daşkəsən rayon prokurorluğunun müstəntiqi,
II dərəcəli hüquqşünas.